

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908

Andra Kammaren.

N:o 49.

Onsdagen den 22 april.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 11 och den 16 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *G. W. Roos* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående ändring i gällande grunder för pensionering af arméns befäl och underbefäl med vederlikar;

angående gäldandet af tillfälliga kostnader för underlättandet af manskapsrekryteringen vid armén;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt f. d skvadronstrumpetaren vid lifregementets dragoner *Gustaf Teodor Westerberg*;

angående uppförande af nya kasernetablissemang för femton infanteriregementen;

angående ytterligare anslag till uppförande af nya byggnader för folkskolesemenariet i Växjö; och

om ändring i villkoren för ett till restaurering af gråbrödraklostret i Ystad beviljad anslag.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens ^{Remiss af en proposition.} bord hvilande proposition med förslag till lag, innefattande ändring i 7 § af lagen angående straffarbets och fängelsestraffs verkställande i enrum den 22 juni 1906.

Därvid yttrade

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Det är säkerligen sällan, vi fått emottaga en kungl. proposition, där en så omfattande verkan följer af en så synnerligen liten orsak. Läser man

Andra Kammarens Prot. 1908. N:o 49.

Remiss af en
 proposition.
 (Forts.)

den redogörelse för saken, som förekommer i den kungl. propositionen, finner man, att densamma är föranledd utaf ett enda fall, där en person, som efter min mening icke kunnat uppträda stort annorlunda, än hvad han gör, ifall han hade lön på stat för att gifva anledning till att inskränka den medborgerliga friheten här i detta land, skref från fängelset om en kvarstadsbelagd skrift, hvilken artikel sedan infördes i hans tidning. Det blef med anledning häraf åtskilligt oväsen i en del af pressen, och man undrade, huru det kunde gå till, att en sådan skrift kunnat komma in i ett fängelse och där blifva föremål för kommentarier. Saken lär emellertid ha den synnerligen enkla förklaring, att vederbörande, redan innan han kom in i fängelset, kände till de väsentliga delarna af skriften i fråga, hvilken delvis varit på förhand publicerad i hans tidning. Det hela är således icke alls konstigt. Men icke desto mindre föranledde denna sak stort skrifveri, och man ägnade mycket uppmärksamhet åt, huruvida det icke skulle kunna vara möjligt att ytterligare inskränka den fängelsefänge, när han sitter inne för tryckfrihetsbrott och när han till sitt yrke är publicist, tillkommande rätt att kunna få i viss mån fortsätta detta yrke från fängelset.

Resultatet af det hela föreligger nu i denna kungl. proposition, där det föreslås ett tillägg till gällande bestämmelser af det innehåll, att så snart något uti en skrift, som skulle utgå från en dylik fänge, befinnes »olämpligt», ha vederbörande rättighet att stoppa densamma. Och icke nog därmed, pröfningen skall därjämte förläggas till två instanser, i stället för att det förut varit blott en. Icke fängelsets föreståndare, utan dess tillsyningsman eller, ifall någon särskild sådan icke finnes, Konungens befallningshafvande skall utöfva denna pröfning.

Det är uppenbart, att för alla tryckfrihetsfångar innebär en sådan förändring en mycket väsentlig inskränkning uti deras nu afvägda rättigheter. Med det ofantligt vidgade fält, som publiciteten fått under senare tider och alltmera får, blir det praktiskt taget omöjligt för den, som skall stå såsom ansvarig utgifvare för en större tidning, att öfvervaka hvarenda detalj i tidningen, utan han måste lita på sina medarbetare och på deras omdöme. Men understundom kan ju detta svika, och det kan då ganska lätt hända, icke blott inom den mera starkt oppositionella pressen, utan äfven på andra håll, att exempelvis en artikel eller rent af en annons inflyter, som utaf den ena eller andra kan betecknas såsom smädlig, och det kan då inträffa, att resultatet blir fängelsestraff för utgifvaren. Då skulle den tidningsutgifvare, som blir på detta sätt fast för någonting, hvartill han kanske egentligen är ganska oskyldig, ändock komma under denna nya lags bestämmelser, och för allt det medarbetarskap uti sin tidning, som han bedrifver ifrån fängelset, skulle han vara underkastad denna betydande omväg och därjämte denna kautschuksbestämmelse, att det helt och hållet ligger i den pröfvande

personens skön att afgöra, huruvida det är lämpligt eller »olämpligt», att skrift, som han författat, kommer ut. Det är ju uppenbart, att värdet utaf hans tidningsarbete under sådana förhållanden blir i allra högsta grad reducerad, och man måste således medgifva, att här skett en betydlig inskränkning i nu gällande förhållanden.

I själfva verket ser det ut, som om justitieministern skattade åt den ganska vanliga och mycket farliga föreställningen, att personer, som dömas för tryckfrihetsbrott, icke dömas för vissa uttryck, som juryn finner öfverskrida deras rätt att begagna sig af, utan i allmänhet dömas för en verksamhet, hvilken — såsom det heter i justitieministerns motivering — »är riktad mot bestående samfundsordning». Kommer man in på *det* fältet, är man emellertid inne på den rena undantagslagstiftningens område; då äro vi åter tillbaka i de tider, omkring 1890-talet, då man här i landet försökte med socialistlagar o. d. och då det också mycket riktigt gjordes en ansats i samma riktning, hvarti detta justitieministerns förslag går, — om hvilken ansats justitieministern själf erinrar — nämligen i form af en motion, som på sin tid väcktes i Första Kammaren af herr Andersson i Kolstad. Men denna motion och den däraf föranledda riksdagsskrifvelsen afstyrktes af fängvårdsstyrelsen med hänvisning till tryckfrihetsförordningens tydliga ord, som förbjuda allt slags preventiv censur, och därmed lät sig också Kungl. Maj:t nöja, när saken år 1902 kom under Kungl. Maj:ts pröfning. Det är väl då något besynnerligt, om man nu med anledning af ett enda sådant fall som det, jag här relaterat, skulle frågå eu praxis, hvilken väl i själfva verket ändå är sådan, att, när fängelsemyndigheterna ha i sin hand att hindra alla slags skrifter, som på något sätt kunna anses »främja brottsliga företag», det ytterst blir en tolkningsfråga, huruvida de icke också skulle redan nu kunna hindra skrifterverier af nu åsyftadt slag, hvilka man möjligen kunde tänka sig vara af natur att främja ett eller annat så kalladt brottsligt företag.

Det är också med tillfredsställelse, man finner, att två af de fem justitieråd, som behandlat denna fråga, i själfva verket ha, om också i milda ordalag, afstyrkt hvarje förändring af de nu bestående förhållandena i denna del. De ha nämligen icke funnit tillräckliga skäl föreligga för en dylik ändring. De ha därjämte fäst uppmärksamheten på åtskilliga olägenheter, som vore förenade därmed. De ha för sin del med synnerlig klarhet pekat på den osäkra, sväfvande och mångartade lagtillämpning, som skulle blifva en följd af, att ett så synnerligen sväfvande begrepp som »olämpligt» infördes såsom bestämmande i detta fall.

För min del vill jag uttala den förhoppningen, att lagutskottet måtte sätta tryckfriheten öfver sådana här tillfälliga stämningar och icke ytterligare taga något steg till minskning af den rätt, som för närvarande fängelsefånge kan ha och hvarigenom hans rörelsefrihet och möjlighet att meddela sig med yttervärlden blir olika

*Remiss af en
proposition.*
(Forts.)

mot den, som består straffarbetsfångar. Vi ha sedan gammalt här i landet vissa liberala traditioner beträffande behandlingen af politiska fångar, och de stå kvar sedan den tid, då liberalismen själf levererade ett större eller mindre antal af sådana så kallade förbrytare. Jag tror, att det skulle vara ett godt föredöme att följa, om man ifrån det hållet fortfarande hölle på dessa i ordets bästa mening goda liberala traditioner och icke gjorde afsteg från dessa, därför att det nu för tiden väsentligen är ett annat parti, som blir föremål för lagens omvårdnad i sådan form, att de politiska fängelsefångarne rekryteras från dess led.

Jag hemställer, att detta mitt yttrande måtte få åtfölja den kungl. propositionen till utskottet.

I detta anförande instämde herrar *Höjer, Wavrinsky* i Stockholm, *Tengdahl, Lindqvist, Lindley, Nyström, Larsson* i Västerås och *Larsson* i Lund.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att öfverlämna ifrågasvarande proposition jämte det i anledning af densamma nu afgifna yttrandet till lagutskottet.

Härefter öfverlämnades till statsutskottet Kungl Maj:ts propositioner:

- angående omorganisation af marinförvaltningen m. m.;
- angående godkännande af postverkets utgiftsstater för år 1909 m. m.; och
- angående förvärfvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning af vissa vattenfall i Göta älf m. m.

*Remiss af en
proposition.*

Vid föredragning häruppå af Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens räkning af aktiebolaget Svappavaara malmfält tillhöriga grufvor m. m. begärdes ordet af

Herr Branting, som anförde: Herr talman! Det förslag, som nu föreligger, är af stort intresse i åtskilliga afseenden, och det skall ingalunda från min sida förnekas, att det synes innebära ett uppslag, hvarigenom denna fråga, som i fjol undansköts, skulle kunna komma på rätt bog och hvarigenom statens intresse af besittningsrätt till en ytterligare del af Norrbottens malmrikedomar skulle bli tryggad. Särskildt är att märka och fästa sig vid, att genom denna uppgörelse Riksdagen skulle komma ifrån det löfte, som den så sent som 1901 gaf till detta bolag och som fortfarande står genom förhållandenas makt oinfriadt, ett löfte, hvarigenom Riksdagen synts bemyndiga Kungl. Maj:t att, under förutsättning att vissa villkor fylldes, gifva bolaget möjlighet att kunna frakta ut sin malm. Ett sådant löfte synes äfven mig vara i hög grad bindande för den nuvarande Riksdagen och ingalunda att likställa med t. ex. ett uttalande af 1815 års Riksdag, hvars bindande kraft vi för en tid sedan i ett annat sammanhang diskuterade, helst då det nu ifrågakomna

löftet uppenbarligen gafs med mycket större kännedom om alla på frågan inverkan förhållanden, än fallet torde ha varit 1815. *Remiss af en proposition.*

(Forts.)

Emellertid är det nog så, att man vid genomläsningen af den kungl. propositionen märker vissa luckor i densamma, som äro af den art, att det nog kan vara önskvärdt, att statsutskottets uppmärksamhet redan från början fästes på desamma, på det att de må fyllas och eventuellt gifva anledning till de ändringar, som med anledning af de upplysningar, man kan vinna, må ifrågakomma.

En första fråga, som man måste göra sig, och som icke finnes besvarad i Kungl. Maj:ts proposition, är denna: hvad är det, som bolaget egentligen lagt ner i denna sin egendom där uppe? Är det stora kostnader, som nedlagts, eller är det små? Har man verkligen anskaffat afsevärda penningbelopp, eller är det sådant, som kanske endast varit förbindelser på papperet, som aldrig kommit i fråga att infria? Alla dessa frågor, som ju dock ha rätt stor betydelse för spörsmålet om det rimliga och riktiga priset i detta fall, synes man icke det minsta gått in på i den del af utredningen, som föreligger i den kungl. propositionen. Det ifrågasättes och begäres, att staten skall köpa det hela för $8\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Jag kan icke komma ifrån det intrycket, att summan $8\frac{1}{2}$ miljoner ligger något väl nära den summa af 10 miljoner kronor i ett för allt, som bolaget kastade fram förra året och som väl enligt sakens natur sannolikt var ämnad för kanske icke alltför obetydlig reduktion. Man har ju minskat summan från 10 miljoner till $8\frac{1}{2}$ miljoner, men det hade måhända kunnat tänkas, att staten kunde återförvärfva dessa dock ytterst genom en bakvänd lagstiftning afhända tillgångar på ett för staten fördelaktigare sätt än genom att betala så pass afsevärda belopp som dem, hvarom här är fråga. Det är ju emellertid klart, att en sådan fråga som den om priset bör statsutskottet enligt sitt uppdrag med synnerlig omsorg pröfva, och jag väntar och hoppas alltså, att man i detta fall införskaffar de upplysningar, som ytterligare kunna erfordras.

Det är också ett annat förhållande, som härvidlag synes för tjäna beaktande. Kungl. Maj:t har icke föreslagit, att staten skulle låna upp $8\frac{1}{2}$ miljoner och betala detta bolag, så att det hela därmed skulle vara klart, utan Kungl. Maj:t har delat upp hela denna summa i två poster, af hvilka de fem miljonerna skulle anskaffas genom upplåning och staten betala dem kontant. De återstående $3\frac{1}{2}$ miljonerna skulle icke staten, utan en tredje mellankommande part, det stora Grängesbergsbolaget, komma att betala mot att bolaget i sin tur finge vissa fördelar. Dessa fördelar skulle som bekant bestå däri, att 9 miljoner ton malm skulle under perioden 1915—1932 få utforslas från Kirunaberget — eller eventuellt med utbyte af en del från Gellivare — *utöfver* hvad som enligt föregående aftal i kontraktet är tillförsäkradt Grängesbergsbolaget att få utfrakta. På dessa 9 miljoner skulle så staten få en royalty af 3

*Remiss af en
proposition:*
(Forts.)

kronor, och man har då räknat ut, att om man reducerar dessa inkomster till samma tidsepok, skulle det hela te sig så, att de 5 miljoner, som staten 1908 skulle betala, år 1932 skulle uppgå till ett värde af något öfver 13 miljoner kronor, medan värdet af den intjänta royaltyn skulle stiga till 18 miljoner kronor vid samma epok. Staten skulle sålunda få igen sina utlagda 5 miljoner och mer till i form af royaltyn på den extra utskeppade malmen.

Nu kan sägas: då är ju allt godt och väl. Men man frågar sig ovillkorligen vid en dylik uppgörelse: när nu Grängesbergsbolaget kommer med, hvad förtjänar Grängesbergsbolaget på den här affären? Några siffror i det fallet finnas icke alls anförda. Men en mycket enkel betraktelse kan ex analogia gifva några siffror till ledning. Förutsatt, att Grängesbergsbolaget skulle kunna få sina penningar lika billigt som staten, det vill säga få betala 4 procents ränta, skulle dessa 3½ miljoner kronor, som det skulle betala innevarande år, år 1932 vara värda icke fullt 9 miljoner kronor. Bolaget skulle å sin sida få uppbära vinsten på halfva utskeppningen af de 9 miljonerna ton, den del, på hvilket royaltyn icke ligger.

Om man räknar denna så synnerligt låg som till 3 kronor pr ton i medelförtjänst, som vi ju i fjol resonerade ganska mycket om och ansågo vara en synnerligt låg siffra, i all synnerhet, om man tar hänsyn till förhållandena på 1920-talet, som här äro afgörande, så skulle den sammanlagda vinsten blott på den delen uppgå till alldeles samma belopp, som det beräknas att staten skulle intjäna på sin royaltyn, det vill säga 18 miljoner kronor; bolagets vinst på affären, kapitaliserad till 1932, skulle alltså uppgå ensamt efter denna kalkyl till omkring 9 miljoner kr.

Jag kan icke finna annat, än att detta är synnerligen väl betaldt för den tjänst, som bolaget gör den svenska staten genom att nu lägga ut dessa 3½ miljoner kronor, hvilka af någon för mig okänd anledning man anser, att svenska staten icke lämpligen skulle kunna själf upplåna och betala åt Svappavaarabolaget. Men därtill kommer, att efter min mening detta nu angifna belopp af 9 miljoner kronor bestämdt kommer att i ganska afsevärd mån öfverskridas.

Royaltyn på halfva den utforslade malmmängden kommer icke att sluka hela vinsten på denna affär, utan det blir nog ganska säkert ett öfverskott där, som kommer till de 9 miljoner kronor, hvilka bolaget enligt kalkylen förtjänar; och hvarje krona, som bolaget utöfver de 3 kronorna pr ton förtjänar på utfrakten af sina 4½ miljoner ton malm, kommer ytterligare som ett väsentligt plus till detta belopp. Därmed äro vi emellertid i verkligheten uppe vid summor, som röra sig någonstädes mellan kanhända 10 och 20 miljoner kronor, och hvilka jag icke kan finna det vara skäl, att staten utan vidare skänker åt detta förut redan så gynnade bolag för den tjänst, som det skulle göra staten genom att nu tillhandahålla dessa 3½ miljoner kronor.

Det förefaller under sådana omständigheter nästan rimligare,

att staten *icke* ginge in på någon transaktion af detta slag, utan hellre själf tillhandahölle de penningar, hvarom det är fråga, samt tillsäge, att den genom någon ytterligare utforsling af malm t. ex. från Kiirunaberget gjorde sig betäckt för detta utlägg. Det är fullt i sin ordning, att så sker, och mot den grundtanken har jag intet att invända; men jag kan icke förstå, hvarför Grängesbergsbolagets aktieägare skulle blifva gynnade med ett så pass afsevärdt och oskäligt belopp, som här är ifrågasatt, därför att de få vara med om att göra upp den här affären.

Man skulle i denna sak kunna tänka sig ännu en annan utväg, hvilken var på tal senast i fjol. Då fastställdes ju för Luosavaara-Kiirunavaara-aktiebolaget en fix royalty af dels 1 krona, dels 1 krona 50 öre. Inom Riksdagen var emellertid den uppfattningen ganska allmän, att denna anordning icke var så synnerligen lyckligt vald, utan att det hade varit önskligt, att dessa siffror satts allenast såsom ett minimum och att royaltyn därjämte satts i ett visst procentförhållande till den vinst, som bolaget vid hvarje särskild tidpunkt kunde komma att skörda af malmexporten. Jag tror, att den tanken skulle kunna tagas upp vid fastställandet af royaltyn å nu ifrågavarande nya 9 miljoner ton, och att man på detta sätt med säkerhet skulle kunna beräkna, att statens vinst skulle blifva större och bolagets vinst behörigen kringskuren — ifall man nu öfver hufvud taget anser sig höra hafva bolaget med i denna uppgörelse.

Jag har ansett mig böra i denna punkt bestämdt reservera mitt omdöme, intill dess en närmare utredning föreligger från statsutskottet, huru mycket bolaget kommer att förtjäna på den andel, som det skulle hafva i transaktionen. Och jag hemställer, huruvida icke statsutskottet därvid skulle finna skäligt att utgå från att det egentligen icke finnes någon anledning, hvarför staten, för att göra denna transaktion med Svappavaarabolaget, skulle tillförsäkra Grängesbergsbolagets aktieägare en betydande förtjänst på många miljoner kronor, utan att man i stället bör söka ordna saken så, att staten verkligen får igen sina utlagda penningar så hastigt, som med en rationell malmbrytning är förenligt, men Grängesbergsbolagets vinst, om nu bolaget med anledning af sin ställning där uppe skall vara med, åtminstone begränsas inom så snäva gränser som möjligt. Ty vi hafva dock ingen orsak, hvarför vi ytterligare skulle privilegiera detta bolag utöfver den synnerligen förmånliga uppgörelsen, som det i fjol erhöi.

Afven i detta fall, herr talman, skall jag anhålla, att mitt yttrande måtte få åtfölja propositionen, denna gång till statsutskottet.

Vidare yttrades ej. Denna proposition jämte det af herr Branting afgifna yttrandet hänvisades till statsutskottet.

Till bankoutskottet remitterades Kungl. Maj:ts proposition an-

gående anvisande för statsverkets behof af viss del af riksbankens vinst för år 1907.

Vidare hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: med förslag till lag om ändrad lydelse af §§ 32 och 41 i nådiga förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 samt §§ 34 och 43 i nådiga förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

med förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer, lag om ändrad lydelse af § 1 i kungl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 och lag om ändrad lydelse af 2 och 28 §§ i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn den 13 juni 1902; samt med förslag till lag om ändrad lydelse af 3 och 4 §§ i lagen angående folkskoleväsendet i Stockholm den 15 maj 1903.

Härefter öfverlämnades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

angående ytterligare anslag för nyinredning af gamla biblioteksbyggnaden vid universitetet i Lund m. m.;

angående anslag till arfvode åt en extra lärare i elektroteknik vid tekniska högskolan;

angående lektorn N. A. Johanssons pension; och

angående visst villkor beträffande löne- och pensionsregleringen för lärarpersonalen vid småskolor m. m.

Slutligen remitterades till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skogsvårdsstyrelse inom Gottlands län, till förordning angående skogsvårdsafgifter inom Gottlands län och till förordning angående ändrad lydelse af 4 och 5 §§ i kungl. förordningen den 24 juli 1903 angående skogsvårdsafgifter.

§ 4.

Herr *J. M. Johanssons* i Mellbyn å kammarens bord hvilande motion, n:o 297, som härefter föredrogs, hänvisades till andra särskilda utskottet.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande n:o 10.

§ 6.

Vidare föredrogs statsutskottets memorial n:o 83, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag under riksstatens femte hufvudtitel; och blefvo de i detta memorial föreslagna voteeringspropositionerna af kammaren godkända.

§ 7.

Herr *F. Berg* i Stockholm aflämnade en motion, n:o 298, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.

Denna motion blef på begäran lagd på bordet.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *C. J. Öberg* under den 23 innevarande april.

Kammarens ledamöter åtskildes häruppå kl. 3,18 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.
